

Gönderim Tarihi: 31.12.2024

Kabul Tarihi: 12.02.2025

**MODERN DEVLET İNŞASI SÜRECİNDE JANDARMA:
CUMHURİYET DÖNEMİ'NDE TEŞKİLATLANMA VE ASAYİŞ**
Gendarmerie in the Process of Modern State Building: Organization and
Public Order in the Republican Era

Süleyman TEKİR

Doç. Dr.; Sinop Üniversitesi,
Fen-Edebiyat Fakültesi, Tarih Bölümü
stekir@sinop.edu.tr

ORCID ID: 0000-0001-5862-2548

Eda ŞAHİN

Doktora Öğrencisi; Sinop Üniversitesi,
Lisansüstü Eğitim Enstitüsü, Yakınçağ Tarihi
edaaytekin@outlook.com

ORCID ID: 0000- 0002-0585-3817

Çalışmanın Türü: Araştırma

Öz

Modern Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş döneminde Jandarma Teşkilatı'nın kurumsal yapılanması ve asayiş hizmetlerindeki rolü üzerine odaklanan bu çalışma, güvenlik bürokrasisinin modernleşme sürecini ele almaktadır. Araştırma, modern devlet inşası sürecinde jandarmanın geçirdiği kurumsal dönüşümü, teşkilatlanma biçimini ve asayişin sağlanmasındaki kritik rolünü incelemektedir. Özellikle taşrada güvenliğin tesisinde önemli görevler üstlenen Jandarma Teşkilatı'nın, merkezi otoritenin taşradaki en önemli temsilcilerinden biri haline gelme süreci analiz edilmektedir. Çalışma, arşiv belgeleri ışığında, Cumhuriyet'in ilk yıllarındaki iç güvenlik politikalarının uygulanmasında jandarmanın rolünü ve katkısını ortaya koymaktadır.

Anahtar Kelimeler: jandarma, asayiş, modernleşme, erken cumhuriyet

Abstract

Focusing on the institutional structuring of the gendarmerie organization and its role in public order services during the founding period of the modern Turkish Republic, this study examines the modernization process of the security bureaucracy. The study examines the institutional transformation of the gendarmerie during the process of modern state building, its organizational form and its critical role in maintaining public order. It analyzes the process of the gendarmerie organization, which assumed important duties in establishing security especially in the provinces, becoming one of the most important representatives of the central authority in the provinces. In the light of archival documents, the study reveals the role and contribution of the gendarmerie in the implementation of internal security policies in the early years of the Republic.

Keywords: gendarmerie, public order, modernization, early republic.

1. GİRİŞ

Türkiye Cumhuriyeti'nin kuruluş sürecini etkileyen I. Dünya Savaşı ve akabinde cereyan eden Millî Mücadele dönemi, demografik ve kurumsal açıdan önemli kayıplara sebebiyet vermiştir. Bu süreçte, sivil popülasyonun

yanı sıra Jandarma Teşkilatı mensuplarının da kayda değer kayıplar vermesi, kurumsallaşma sürecini olumsuz yönde etkilemiştir. Teşkilatın; Cumhuriyet rejimine geçiş dönemindeki yapısal zafiyeti, devlet bütçesinde yaşanan mali kısıtlamalarla daha da derinleşmiştir. Bu durum, bazı jandarma karakollarının faaliyetlerinin durdurulmasını zorunlu kılmış ve bölgesel asayişin sağlanmasında ciddi güçlüklerle yol açmıştır. Her ne kadar insan kaynakları kapasitesinin güçlendirilmesi planlanmış olsa da, mali kısıtlar nedeniyle personel sayısında artış bir yana, mevcut kadrolarda da daralmaya gidilmek mecburiyetinde kalınmıştır (Tekir, 2020, s. 349-350).

Türkiye Cumhuriyeti'nin ilanını müteakip gerçekleştirilen kurumsal modernizasyon sürecinde, diğer kamu kurumlarına paralel olarak Jandarma Teşkilatı da kapsamlı bir reform sürecine tabi tutulmuştur. Bu bağlamda, 1930 yılında yürürlüğe giren 1706 sayılı Jandarma Kanunu, teşkilatın modernizasyonunda bir dönüm noktası teşkil etmiştir. İlgili kanun, Jandarma Teşkilatı'nın günümüze kadar uzanan hukuki statüsünün temellerini oluşturmuş; kurumun ontolojik tanımını yapmış, operasyonel görev sahalarını belirlemiş ve yetki çerçevesini sistematik bir biçimde tanzim etmiştir (Resmî Gazete, 22.06.1930).

1935 yılı, teşkilatın profesyonelleşme sürecinde kritik bir nitelik taşımaktadır. Bu dönemde, kurumsal kapasitenin geliştirilmesi ve insan kaynakları niteliğinin yükseltilmesi amacıyla, teşkilatın subay ihtiyacının Harp Okulu mezunlarından karşılanması yönünde stratejik bir karar alınmıştır. Aynı dönemde, mesleki eğitimin sistematik hale getirilmesi bağlamında Ankara'da tesis edilen Jandarma Sınıf Okulu, uzun bir süre Polis Enstitüsü ile aynı fiziki mekânı paylaşmış; bu durum, kolluk kuvvetleri arasındaki eğitim iş birliğinin erken dönem örneklerinden birini teşkil etmiştir. Modernizasyon sürecinde teşkilatın adı 'Jandarma Genel Komutanlığı' olarak yeniden belirlenmiş, böylelikle çağdaş normlarla uyumlu yeni bir kurumsal kimlik tesis edilmiştir (Atlı, 2020, s. 1901).

2. JANDARMA TEŞKİLATI'NDA MODERNLEŞME VE ISLAHAT GİRİŞİMLERİ

Erken Cumhuriyet döneminde Jandarma Teşkilatı'nın yapısında çeşitli yapısal sorunlar dikkat çekmekteydi. Kurumsal zorluklar, dört ana kategori altında sınıflandırılabilir: İnsan kaynakları alanında nitelikli subay eksikliği, teçhizat bakımından silah envanterinin hem kalite hem de miktar yönünden yetersizliği, altyapı noktasında fiziki tesislerin işlevsel olmayan durumu ve mali açıdan bütçe kaynaklarının sınırlılığı. Bu yapısal sorunlar, dönemin güvenlik politikalarının uygulanmasında önemli kısıtlayıcı faktörler

olarak ortaya çıkmıştır (CBA, 01009241-307). Teşkilatın gelişmiş ülkelerdeki muadillerinin aksine, görev ve yetki sınırları net olarak belirlenmiş profesyonel bir meslek kurumu haline gelememiş olması da dikkat çekici bir sorundu.

Personel yapısı incelendiğinde, gelişmiş ülkelerde ortalama 500 kişiye bir jandarma personeli düşerken, Türkiye’de bu oranın oldukça altında kaldığı görülmektedir. Ülkenin coğrafi büyüklüğü göz önüne alındığında bu sayının en az 42.000 olması gerekiyordu (CBA, 01009241-229). Nüfus artışı ve ulaşım altyapısının gelişmesiyle birlikte artan asayiş olaylarına müdahalede personel yetersizliği belirgin hale gelmişti. Süreç içerisinde teşkilatın yapısal kapasitesindeki yetersizlikler, dönem dönem Türk Silahlı Kuvvetleri’nden personel desteği sağlanmasını zorunlu kılmış; ancak bu kurumsal dışa bağımlılığı asgari düzeye indirmek amacıyla, teşkilat bünyesinde kalıcı ve müstakil kadroların oluşturulmasına yönelik çeşitli idari ve teşkilat yapısına dair düzenlemelere gidilmiştir (CBA, 01009241-230).

Eldeki veriler doğrultusunda, Erken Cumhuriyet döneminde Jandarma Teşkilatı’nın karşı karşıya kaldığı başlıca sorunlardan birinin insan kaynakları planlaması ile nitelikli personel yetiştirilmesi olduğu söylenebilir. Profesyonelleşme sürecinde ortaya çıkan bu yapısal nitelikteki aksaklıklar, teşkilatın kurumsal kapasitesini sınırlamış ve güvenlik hizmetlerinin etkinliği ile sürekliliğini doğrudan etkilemiştir.

Teşkilat, personel refahı ve çalışma koşulları bakımından da ciddi yapısal sorunlarla karşı karşıya kalmıştır. Jandarma erlerine ödenen 15 liralık aylık maaş, dönemin ekonomik koşulları çerçevesinde asgari geçim ihtiyaçlarını dahi karşılamaktan uzak kalırken; teçhizat ve kıyafet temini konusunda da kurumsal yeterlilik sağlanamamıştır (CBA, 01009241-230). Özellikle sabit jandarma birimlerinin çalışma şartları ve sorumluluk alanlarındaki zorluklar oldukça dikkat çekicidir. Ülkenin uzak bölgelerindeki karakollarda görev yapan personelin maruz kaldığı zorlu fiziki koşullar nedeniyle, normal kullanım ömrü altı ay olan ayakkabıların üç ay içinde kullanılamaz hale geldiği kayıtlara geçmiştir (CBA, 01009241-215).

Belirlenen sorunlara çözüm üretmek amacıyla Cumhuriyet’in ilanını müteakip Jandarma Teşkilatı’na yönelik kapsamlı bir reform süreci başlatılmıştır. Bu çerçevede, insan kaynağı kapasitesinin güçlendirilmesi amacıyla Türk Silahlı Kuvvetleri’nden nitelikli personel transferi öngörülmüş; kaza merkezlerinde yürütülen emniyet hizmetlerinin polis teşkilatına devredilmesi planlanmıştır. Ayrıca, teşkilatın asli görev tanımı dışında kalan vergi tahsilatı, şahit celbi ve adli tebligat gibi mükellefiyetlerin jandarma

sorumluluğundan çıkarılması kararlaştırılmıştır. Aynı reform paketi kapsamında, ilk tahkikat işlemlerinin uzmanlık gerektiren yönlerinin yeniden yapılandırılması ve bölük düzeyindeki idari süreçlerin sadeleştirilerek asayiş hizmetlerine ayrılan zaman ve kaynakların artırılması hedeflenmiştir. Teşkilatın altyapı ve donanım sorunlarının çözümü için de kapsamlı önlemler alınması öngörülmüştür. Bu kapsamda personel iaae bedellerinin güncellenmesi, karakol binalarının fiziki modernizasyonu ve silah envanterinin yenilenmesi planlanmıştır. Ayrıca, subay kadro açığının giderilmesi ve özellikle Doğu bölgesinde muhabere sistemlerinin sistematik bir şekilde geliştirilmesi hedefler arasında yer almıştır. Operasyonel etkinliğin artırılmasına yönelik olarak ise iki önemli düzenleme yapılması öngörülmüştür. Bunlardan ilki, toplu hareket durumlarında Birinci Umumi Müfettişlik bünyesindeki seyyar jandarma birliklerinin kolordu komutasına bağlanması, ikincisi ise vilayet düzeyindeki altı aylık jandarma eğitimlerinin kış döneminde icra edilmesidir (CBA, 01009241-308).

Ortaya konulan reform paketi, Jandarma Teşkilatı'nın modernizasyon sürecinde karşılaşılan sorunların çok boyutlu bir perspektifle ele alındığını ortaya koymaktadır. Geliştirilen tedbirler, teşkilatın operasyonel kapasitesinin artırılması, personel refah düzeyinin iyileştirilmesi ve kurumsal profesyonelleşme sürecinin hızlandırılması yönünde bütüncül ve stratejik bir dönüşüm iradesine işaret etmektedir.

3. JANDARMA TEŞKİLATI'NIN GENEL DURUMU

3.1. Teşkilatın Kadrosu

I. Dünya Savaşı'nın kritik bir safhasını teşkil eden 1915 yılına ait demografik veriler incelendiğinde, Jandarma Teşkilatı'nın personel kompozisyonunun 2.089 rütbeli personel ile 43.750 er ve erbaştan müteşekkil olduğu, toplam mevcudun 45.839'a ulaştığı görülmektedir. Aynı yıl içerisinde gerçekleştirilen kadro planlaması çerçevesinde personel sayısı 56.780'e yükseltilmiştir. Ancak bu sayısal kapasite, Mondros Mütarekesi'nin imzalanmasını müteakip belirgin bir gerileme trendine girmiştir. Dönemsel personel dalgalanmaları analiz edildiğinde, bilhassa savaş koşullarının ve müteakip diplomatik gelişmelerin teşkilatın insan kaynakları yapısı üzerindeki doğrudan etki yaptığı söylenebilir. Ayrıca 1915 yılında gerçekleştirilen personel takviyesi, savaş şartlarının gerektirdiği operasyonel ihtiyaçlarla ilişkilendirilebilir. Bununla birlikte, Mondros Mütarekesi sonrasında yaşanan sayısal azalma, mütareke şartlarının kurumsal yapı üzerindeki negatif etkisini somut biçimde ortaya koymaktadır (Türkmen, 2020, s. 690).

Teşkilatın 1936 yılı istatistiki verileri incelendiğinde, toplam personel

mevcudunun 35.415'e gerilediği müşahade edilmektedir. Bu rakamdan mekteplerde eğitim-öğretim faaliyetlerine devam eden 6.000 personel, lojistik ve idari hizmetlerde görevli personel ile Doğu bölgelerinde konuşlu 4.000-5.000 mevcutlu seyyar jandarma birlikleri mahsup edildiğinde (CBA, 01009241-304), fiili olarak asayiş hizmetlerinde istihdam edilen personel sayısının 15.000 olduğu tespit edilmiştir. Coğrafi dağılım ve nüfus-personel oranları analiz edildiğinde, 1., 3. ve 4. Umumi Müfettişlikler mıntıkasında her 290 vatandaşa bir jandarma personeli düşerken, diğer vilayetlerde bu oranın 906 vatandaşa bir jandarma personeli şeklinde tezahür ettiği görülmektedir. Alansal kapsama düzeyinden bakıldığında, her 30 kilometrekarelik birim başına bir jandarma personelinin düştüğü tespit edilmektedir. Mevcut veriler, personel dağılımında belirgin bölgesel farklılıkların söz konusu olduğunu ve özellikle Umumi Müfettişlik mıntikalarında personel yoğunluğunun daha yüksek tutulduğunu göstermektedir (CBA, 01009241-305). Dağılımın, büyük ölçüde bölgesel güvenlik ihtiyaçları, kamu düzenine ilişkin tehdit algıları ve operasyonel öncelikler doğrultusunda şekillendiği değerlendirilebilir.

1930 yılı başlangıcı itibariyle teşkilatın subay mevcudu 1.191 olarak tespit edilmiş olup, aynı yıl içerisinde subay kadrosunun ıslahına yönelik çalışmalar başlatılmıştır (BCA,030.10.0.0-128.923.6.12). 1936 yılı itibarıyla Jandarma Teşkilatı'nın nominal subay kadrosu 1.000 olarak belirlenmiş olmakla birlikte, bu sayının yaklaşık 200'ü geçici görevlendirme usulüyle Türk Silahlı Kuvvetleri'nden temin edilmiş; bu durum, fiili öz subay mevcudunun 800 kişiyle sınırlı kaldığını göstermektedir. Personel yetersizliğinin sahaya yansıyan etkileri değerlendirildiğinde, yaklaşık 35 kazada subay istihdamının sağlanamadığı, dolayısıyla bu bölgelerde asayiş hizmetlerinin zorunlu olarak erbaş ve çavuşlar tarafından yürütüldüğü anlaşılmaktadır (CBA, 01009241-305). Benzer bir yapısal yetersizlik, gedikli personel kategorisinde de kendini göstermektedir. Mali sınırlılıklar nedeniyle karakol hizmetlerinde görevlendirilmek üzere öngörülen üç bin kişilik gedikli personel yetiştirme programı uygulamaya konulamamış; bu durum, fiili gedikli mevcudunun 100 kişiye kadar gerilemesine yol açmıştır. (CBA, 01009241-305). Bu veriler ışığında, 1930-1936 döneminde teşkilatın insan kaynakları yapısında ciddi bir değişim yaşandığı, ancak bu sürecin bütçe kısıtları ve personel temin zorluklarından dolayı planlanan hedeflerin gerisinde kaldığı söylenebilir. Özellikle subay ve gedikli personel eksikliğinin, teşkilatın operasyonel etkinliğini ve hiyerarşik yapısını olumsuz yönde etkilediği, bu durumun ast rütbeli personelin yetki ve sorumluluklarının artmasına sebebiyet verdiği anlaşılmaktadır.

Jandarma Teşkilatı'nın personel kompozisyonunda temditli personel

kategorisi, kurumsal etkinlik açısından stratejik bir öneme sahiptir. Teşkilatın uhdesine tevdi edilen görevlerin kompleks yapısı ve operasyonel ehemmiyeti, altı aylık veya bir yıllık standart eğitim sürecinin mesleki yetkinlik açısından yetersiz kalmasına sebebiyet vermektedir. Bu bağlamda, mesleki tecrübeye sahip temditli personelin varlığı, teşkilatın kurumsallaşması açısından kritik bir faktör olarak ön plana çıkıyordu (CBA, 01009241-305). 1936 yılı verileri, Jandarma Teşkilatı'nda temditli personel mevcudunun yaklaşık 4.000 kişi düzeyine ulaştığını göstermektedir. Teşkilatın kurumsal yeterliliğini ve profesyonel standartlarını koruma hedefi doğrultusunda, bu personel grubunda mesleki performansı yetersiz bulunan bireylerin disiplin hükümleri çerçevesinde cezai müeyyidelere tabi tutulduğu ve gerektiğinde tasfiye mekanizmaları yoluyla teşkilat dışına çıkarıldığı anlaşılmaktadır (CBA, 01009241-305-306). Bu veriler doğrultusunda, temditli personel uygulamasının Jandarma Teşkilatı'nın kurumsal etkinliğinin sürdürülebilirliğinde önemli bir enstrüman işlevi gördüğü; aynı zamanda performans değerlendirme ve personel ıslahına yönelik mekanizmaların da görece sistematik ve işlevsel biçimde işletildiği sonucuna varılabilir.

1936 yılında gerçekleştirilen idari reorganizasyon kapsamında, Türkiye Cumhuriyeti Jandarma Teşkilatı, coğrafi ve operasyonel gereksinimler doğrultusunda altı müfettişlik mıntıkasına taksim edilmiştir. Bu mıntikalar; Diyarbakır, Erzurum, Seyhan, Ankara, İzmir ve İstanbul merkezli olarak yapılandırılmıştır. Söz konusu idari yapılanma, kendi içinde on sekiz alt mıntıkaya ayrılmış olup, bu alt bölgeler Van'dan başlayarak İstanbul'da nihayete ermektedir. Teşkilatın operasyonel yapısı incelendiğinde, jandarma birliklerinin mülki idare amirlerinin (valiliklerin) tasarrufunda faaliyet gösterdiği görülmektedir. Bu bağlamda, vilayet emrinde görev yapan jandarma personeli, 'sabit jandarma' olarak kategorize edilmiştir. Teşkilatın mobilizasyon kapasitesi açısından öne çıkan bir nokta, personelin piyade ve süvari gibi iki farklı operasyonel birimde görevlendirilmesidir. Süvari birliklerinin coğrafi dağılımına ilişkin analizler, Doğu vilayetlerinde daha güçlü ve yoğun bir teşkilatlanmanın mevcut olduğunu, buna karşılık Orta Anadolu ve Batı bölgelerinde süvari varlığının görece sınırlı kaldığını ortaya koymaktadır. Bu asimetrik yapının temel belirleyicisi, süvari birliklerinin yüksek bakım ve donatım maliyetleridir. Dönemin ekonomik koşulları dikkate alındığında, yalnızca bir süvari hayvanının dört ila beş yüz lira arasında değişen maliyetinin, teşkilatlanma farklılıklarını büyük ölçüde şekillendirdiği anlaşılmaktadır. Öte yandan, Doğu vilayetlerinde süvari birliklerinin daha yoğun konuşlanması, söz konusu bölgenin topografik yapısı ile güvenlik tehditlerinin yoğunluğu çerçevesinde stratejik bir gereklilik olarak da değerlendirilebilir (CBA, 01009241-211).

İncelenen dönemde Jandarma Teşkilatı, mevcut ‘sabit jandarma’ birliklerine ek olarak, yüksek hareket kabiliyetine sahip ‘seyyar jandarma’ birlikleri ile takviye edilmiştir. On taburdan oluşan bu mobil yapı, güvenlik açısından stratejik öncelik taşıyan bölgelerde konuşlandırılmıştır. Coğrafi dağılım incelendiğinde, Tunceli ve Hozat’ta birer alay; Ayvacık, Mazgirt ve Pülümür’de birer tabur; Samsun’da ise üç taburdan oluşan bir yapılanmanın teşkil edildiği görülmektedir. Ayrıca, mevsimsel operasyonel ihtiyaçlar çerçevesinde, kış aylarında bu birliklerin bir kısmının Hazro ve çevresine, diğer kısmının ise Mardin ve Silvan havzalarına kaydırıldığı anlaşılmaktadır. Ayrıca, Zilan hadiselerinin yarattığı güvenlik ihtiyacı nedeniyle, Ağrı bölgesinin Erciş mevkiinde ihtiyati tedbir mahiyetinde bir tabur görevlendirilmiştir. Seyyar jandarma alaylarının organizasyonel yapısında süvari bölüklerinin de mevcut olduğu görülmektedir. Bu birliklerin konuşlandırılmasında, bölgenin stratejik hassasiyeti belirleyici faktör olarak öne çıkmaktadır. Seyyar jandarma birlikleri, muhtemel asayiş olaylarına süratli müdahale kabiliyetine haiz olacak şekilde hazır durumda tutulmuş, kriz durumlarında hızlı intikal prensibiyle hareket etmişlerdir. Olağan dönemlerde ise, bu birliklerin profesyonel gelişimlerine yönelik toplu eğitim ve talim faaliyetleri icra edilmiştir. Seyyar jandarma teşkilatının lağvedilmesine yönelik muhtelif görüşler gündeme gelmiş olmakla birlikte, dönemin Jandarma Genel Komutanı Korgeneral Naci Tınaz, mesleki tecrübelerine istinaden bu tekliflere müspet yaklaşmamıştır. Korgeneral Tınaz, bilhassa birliklerin toplu eğitim ve talim faaliyetlerinin operasyonel etkinlik açısından elzem olduğunu değerlendirmiştir (CBA, 01009241-212.).

3.2. Teşkilatın Eğitim Stratejileri

Osmanlı İmparatorluğu’ndan Türkiye Cumhuriyeti’ne intikal eden kurumsal yapılar arasında yer alan Jandarma Teşkilatı, kuruluşundan itibaren eğitim paradigmasını kurumsal kültürünün merkezine konumlandırmıştır. Kolluk kuvvetlerinin askerî kanadını temsil eden Jandarma Teşkilatı profesyonel kimliği, sistematik ve çok boyutlu bir eğitim anlayışı üzerine inşa edilmiştir. Bu bağlamda, askerî eğitim müfredatının içeriği ve süresi, süreç içerisinde dönemsel ihtiyaçlara göre modifikasyonlar geçirse de, teşkilatın faaliyet verimliliği açısından eğitimin önemi değişmemiştir. Bilhassa Millî Mücadele dönemi ve Erken Cumhuriyet yıllarında, asayiş tehdit eden eşkıyalık faaliyetleriyle mücadelede jandarma personelinin yüksek donanımlı olması elzem görülmüştür. Bu dönemde suç ve suçlulukla mücadelede etkin sonuçlar elde edilebilmesi için personelin teknik, taktik ve stratejik yetkinliklerle donatılması önceliklendirilmiştir. Bu maksatla tesis edilen jandarma mektepleri, nitelikli insan kaynağının yetiştirilmesinde kritik bir

fonksiyon üstlenmiştir. Bu kurumsal eğitim yaklaşımı, jandarma teşkilatının profesyonelleşme sürecinde ve modern kolluk hizmetlerinin icrasında önemli bir katalizör vazifesi görmüştür (Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi, 2002, s. 271-315), (Demircioğlu, Demircioğlu, Yılmaz, 2024, s. 295-297). Bu kapsamda 19. yüzyılın başlarından itibaren askerî disiplinin yanı sıra jandarma personeline teknik bilgi ve becerilerin kazandırılması amacıyla Balkan coğrafyasında kurulan Jandarma Mektepleri, zaman içerisinde Anadolu'nun çeşitli noktalarına yayılmış ve bu okullarda modern eğitim çalışmaları yürütülmüştür (Demircioğlu, Demircioğlu, Güven ve Kayıcı, 2023, s. 1).

Bu dönemde nitelikli personel temininde önemli güçlükler yaşanmıştır. Bu sorunu aşmak için ordudan seçkin erlerin jandarmaya transferi yoluna gidilmiş ve askerlik şubeleri bu doğrultuda personel seçimi yapmıştır. Buna rağmen, dönemin jandarma personelinin %90'ının okuma yazma bilmediği tespit edilmiştir. Mevcut personelin yalnızca %60'ı eğitim alabilecek niteliklere sahipken, geri kalan kısmın operasyonel gereklilikleri karşılamak üzere sahada görevlendirilmesi zorunlu olmuştur. Eğitim alan personel, altı aylık yoğun bir program kapsamında okuma-yazma, askerlik hizmetleri, vatandaşlık hakları ve devlet teşkilatı konularında eğitim görmüştür. Bu kapsamda yıllık 12.000 personelin eğitimden geçirildiği kaydedilmiştir (CBA, 01009241-229).

Cumhuriyet'in erken dönemlerinde Jandarma Teşkilatı'nın insan kaynağı politikasında, köy kökenli vatandaşların teşkilata kazandırılması stratejik bir tercih olarak öne çıkmıştır. Bu doğrultuda, coğrafi dağılım gözetilerek, altısı Çanakkale bölgesinde, diğerleri Edirne, Kütahya, Silifke, Yozgat ve Erzincan'da olmak üzere toplam 11 jandarma mektebi tesis edilmiştir (CBA, 01009241-213). Bu eğitim kurumlarında yıllık 12.000 acemi erin yetiştirildiği ve sonrasında çeşitli birliklere dağıtıldığı arşiv kayıtlarında görülmektedir. (CBA, 01009241-307). Eğitim sisteminin yapılandırılmasında dikkat çeken önemli bir husus, mezunların doğrudan karakol hizmetine başlatılmaması olmuştur. Mezuniyet sonrası altı aylık bir teftiş sürecini müteakip, personel dağıtımının Mayıs ve Ekim aylarında gerçekleştirilmiştir. Bu uygulamanın temelinde, kırsal kesimden gelen erlerin jandarmalık mesleğinin inceliklerini ve yasal mevzuatı özümsemesi için ilave bir adaptasyon sürecine ihtiyaç duyulması yatmaktadır. Bu kapsamda, mektepteki altı aylık temel eğitimin ardından personel öncelikle vilayet merkezlerine sevk edilmiş; burada yapılan değerlendirmeler sonucunda uygun görülenler merkezdeki birimlerde tutulurken, diğerleri kaza birimlerine yönlendirilmiştir. Bu süreçte, personelin mevcut bilgi birikiminin pekiştirilmesi ve pratik tecrübe kazanması hedeflenmiştir (CBA, 01009241-

214). Dönemin dikkat çekici bir diğer gelişmesi, Ankara'daki jandarma subay mektebinin inşası sürecinde yaşanmıştır. Eğitim-öğretim faaliyetlerinin kesintiye uğramaması için geçici bir çözüm olarak genel komutanlık binasının üst katı 29 öğrencinin eğitimi için tahsis edilmiştir. Ayrıca, bina tamamlandığında gedikli personele yönelik özel meslek kurslarının açılması planlanmıştır (CBA, 01009241-307).

3.3. Teşkilatın Silah Envanteri

1936 yılında Jandarma Genel Komutanlığı görevini yürüten Korgeneral Naci Tınaz'ın Eskişehir ve Çanakkale'de gerçekleştirdiği saha denetimlerinde, teşkilatın envanterindeki silahların büyük bir kısmının işlevsel olmadığı tespit edilmiştir. Bu tespitler doğrultusunda, teşkilatın modernizasyonu kapsamında etkili bir silah yenileme programı başlatılmıştır. Modernizasyon programının ilk aşamasında, Askeri Fabrikalar Umum Müdürlüğü ile yapılan müzakereler neticesinde temin edilen yeni silahların öncelikli olarak Birinci ve Dördüncü Umumi Müfettişlikler sorumluluk sahasındaki jandarma birliklerine dağıtılmıştır. Bu süreçte dikkat çeken önemli bir strateji, teşkilatın silah envanterinin standardizasyonuna yönelik alınan karardır. Buna göre, mevcut silahların tasfiyesi sonrasında jandarmada yalnızca dört farklı tipte silahın bulundurulması öngörülmüştür (CBA, 01009241-222).

Modernizasyon programının finansmanı için başlangıçta yüz bin liralık bir ödenek tahsis edilmiş ve bu kaynak ile arızalı silahların yenileriyle değiştirilmesi çalışmaları başlatılmıştır. Özellikle Birinci ve Dördüncü Umumi Müfettişlik bölgelerinde gerçekleştirilen silah değişim programından olumlu sonuçlar elde edildiği kayıtlara geçmiştir. Bununla birlikte, hazırlanan projeksiyonlara göre teşkilatın silah envanterinin topyekûn modernizasyonu için 645.000 liralık bir bütçeye ihtiyaç duyulduğu belirlenmiştir (CBA, 01009241-306).

Teşkilatın donanım modernizasyonu kapsamında dikkat çeken bir diğer gelişme, seyyar jandarma birliklerinin ihtiyacı için Enver Paşa'nın kardeşi Nuri Paşa'nın bomba imalathanesine sipariş verilmesi olmuştur (CBA, 01009241-222).

3.4. Binek ve Yük Hayvanlarına İlişkin İstatistikler

Jandarma Teşkilatı'nın lojistik kapasitesinde binek ve yük hayvanlarının önemli bir yer tutması, teşkilatın Cumhuriyet'in ilk yıllarında teknolojik altyapıdan ziyade geleneksel yöntemlere dayandığını göstermektedir. Cumhuriyet'in ilanını takip eden dönemde, Jandarma Genel

Komutanlığı envanterinde 847 adet hayvan kaydının bulunması, teşkilatın özellikle kırsal alanlarda operasyonel ihtiyaçlarını karşılamada hayvan gücüne bağımlı olduğunu ortaya koymaktadır. (BCA, 30.1.0.0-68.432.8.4-12). Bu sayının 1936 yılına gelindiğinde yaklaşık 4000'e ulaştığı, ancak bir önceki yıla kıyasla 300 civarında bir azalma gösterdiği görülmektedir. Hayvan mevcudundaki bu düşüşün temel sebebi, işe tahsisatının yetersizliğinden kaynaklanmıştır. Dönemin kayıtlarına göre, teşkilatın envanterindeki 4.000 hayvanın yıllık işe maliyeti bir milyon liraya tekabül etmektedir. Bu durum, teşkilatın operasyonel giderlerinde önemli bir kalem oluşturmuştur. Özellikle hayvan sahibi jandarma personelinin hemen hemen tüm görevlendirmelerde tercih edilmesi, bu alandaki bütçe tahsisatının önceliklendirilmesini zorunlu kılmıştır (CBA, 01009241-223). Mevcut veriler doğrultusunda değerlendirildiğinde, erken Cumhuriyet döneminde Jandarma Teşkilatı'nın mobilizasyon kapasitesinin büyük ölçüde hayvan gücüne dayalı olduğu; bu durumun beraberinde getirdiği lojistik yükümlülüklerin ise kurumsal bütçe planlamasında belirleyici bir unsur teşkil ettiği görülmektedir. Dönemin teknolojik düzeyi ve ulaşım altyapısının sınırlılıkları dikkate alındığında, özellikle kırsal alanlarda asayiş hizmetlerinin kesintisiz biçimde sürdürülebilmesi bakımından hayvan varlığının stratejik bir araç olarak konumlandığı anlaşılmaktadır.

3.5. Teşkilatın İletişim Altyapısı

Jandarma Teşkilatı'nın operasyon faaliyetlerinde muhabere sistemleri kritik bir rol oynamaktadır. Ülke sathına yayılmış jandarma karakolları arasında etkin bir iletişim ağının tesisi için, özellikle telefon altyapısının geliştirilmesine öncelik verilmiştir. Bu kapsamda, 47.000 kilometrelik bir telefon muhabere şebekesi tesis edilmiştir. (BCA, 30.1.0.0-68.432.8.4-12).

1936 yılı mali koşullarının yarattığı kısıtlar nedeniyle, muhabere sistemlerinin modernizasyonuna yönelik bütçe tahsisatı sınırlı kalmıştır. Bu dönemde yalnızca seyyar birlikler için 35 adet ordu tipi telefon temin edilebilmiştir (CBA, 01009241-223). Özellikle Doğu Anadolu Bölgesi'nde, Van ve Hakkâri vilayetlerindeki jandarma karakollarında telefon altyapısının bulunmaması, bu bölgelere yönelik bütçe tahsisatının önceliklendirilmesini gerektirmiştir (CBA, 01009241-224).

Muhabere sistemlerinin finansmanında dikkat çeken önemli bir husus, I. Dünya Savaşı'ndan itibaren halktan toplanan kaynaklarla ilgilidir. Bu dönemde telefon altyapısı için halktan toplanan milyonlarca liralık meblağın yanı sıra, sivil kullanımdaki telefonlara da el konularak Jandarma Teşkilatı'na devredildiği görülmektedir. Bu uygulama, halkın iletişim olanaklarından

mahrum kalmasına yol açmış ve toplumsal düzeyde bir hoşnutsuzluğun ortaya çıkmasına neden olmuştur. Özellikle yüksek meblağların toplandığı bölgelerde, telefon kavramının toplumsal algıda olumsuz çağrışımlar yapmasına sebebiyet vermiştir (CBA, 01009241-224).

3.6. Fiziki Altyapı ve Karakollar

Cumhuriyet'in ilk çeyrek yüzyılı boyunca Jandarma Teşkilatı'nın fiziki altyapısında kayda değer bir dönüşüm yaşanmıştır. 1923–1949 yıllarını kapsayan 27 yıllık dönemde, teşkilat bünyesinde 1.020 yeni hizmet binası inşa edilmiş; buna ek olarak mevcut yapılardan 1.363'ü kapsamlı onarım ve iyileştirme çalışmalarına tabi tutulmuştur (BCA, 30.1.0.0-68.432.8.4-7).

1936 yılı verilerine göre, teşkilatın kaza ve vilayet merkezleri ile karakol binalarından oluşan toplam yapı stoku 3.000 adede ulaşmıştır (CBA, 01009241-225). Bu yapı stokunun önemli bir bölümünü oluşturan karakol binalarının sayısı 2.193 olarak tespit edilmiştir (CBA, 01009241-295). 1935 mali yılında tahsis edilen 60.000 liralık bütçe ile sınırlı sayıda yeni bina inşa edilebilmiş ve 270 farklı noktada iyileştirme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bununla birlikte, mevcut karakol binalarının önemli bir kısmının hizmet gereklerine uygunluk açısından yetersiz kalması nedeniyle yenileme ihtiyacı gündeme gelmiştir (CBA, 01009241-306).

Bu veriler, erken Cumhuriyet döneminde Jandarma Teşkilatı'nın fiziki altyapısının modernizasyonuna yönelik planlı ve sistematik bir çaba içerisinde olunduğunu ortaya koymaktadır. Ancak söz konusu süreç, dönemin sınırlı bütçe imkânları nedeniyle hem kapsam hem de hız açısından kısıtlayıcı faktörlerle karşı karşıya kalmıştır. Özellikle karakol binalarının fiziki yeterliliklerinin artırılması, teşkilatın kurumsal öncelikleri arasında yer almış; bu doğrultuda yapılan yatırımlar, devletin kırsal alanlarda güvenlik ve idari kapasitesini güçlendirme yönündeki makro düzeydeki kalkınma stratejisinin bir yansıması olarak değerlendirilmelidir.

3.7. Sıhhi Durum

Jandarma Teşkilatı'nın sağlık hizmetleri altyapısında 1925 yılı önemli bir dönüm noktası teşkil etmektedir. Bu tarihe kadar müstakil bir sağlık birimi bulunmayan Umum Jandarma Kumandanlığı bünyesinde başhekimlik müessesesinin ihdas edilmesiyle kurumsal sağlık hizmetlerinin temeli atılmıştır. Bu yapılanma kapsamında, seyyar taburlarda 10'ar yataklı, mekteplerde ise 20-30 yataklı revirler tesis edilmiştir. Sağlık altyapısının güçlendirilmesine yönelik önemli bir adım olarak, 1931 yılında Çanakkale'deki beş jandarma mektebine hizmet vermek üzere 60 yataklı bir

hastane açılmıştır. Seyyar jandarma birlikleri ve mekteplerin ilaç ihtiyaçları merkezi olarak Jandarma Genel Komutanlığı tarafından karşılanmıştır (BCA, 030.10.0.0-128.923.6.53-54).

Jandarma personelinin sağlık durumu, görevin doğası gereği yoğunlukla gece vardiyalarında ve olumsuz iklim koşullarında icra edilen hizmetlerden ciddi şekilde etkilenmiştir. 1929-1932 yılları arasındaki epidemiyolojik veriler incelendiğinde, mevsimsel karakterli hastalıklar arasında bronşit, zatürre ve romatizmanın ön plana çıktığı görülmektedir. Bu dönemde ülke nüfusunun yarısından fazlasını etkileyen sıtma, en yaygın sağlık sorunu olarak kaydedilmiştir. Bulaşıcı hastalıklar kategorisinde ise kabakulak, dizanteri ve bel soğukluğu vakalarının predominant olduğu tespit edilmiştir (Tekir, 2020, s.411).

1935 yılı mortalite verilerine göre, yaklaşık 200 jandarma personeli hayatını kaybetmiş olup, bu kayıpların bir kısmı hastalıklardan, diğer kısmı ise şehadet vakalarından kaynaklanmıştır. Aynı yılın bulaşıcı hastalık istatistikleri şu şekilde kaydedilmiştir: 168 dizanteri, 889 kabakulak, 18 kızamık, 4 kızıl, 28 karahumma, 63 yılanlık ve 29 bulaşıcı hastalık vakası tespit edilmiştir (CBA, 01009241-227).

Mevzubahis bulgular göz önünde bulundurulduğunda, Erken Cumhuriyet dönemi zarfında Jandarma Teşkilatı bünyesindeki sağlık hizmetleri altyapısının kurumsallaşma sürecinde kayda değer ilerlemeler kaydedildiği; bununla birlikte, mesleğin özünden kaynaklanan sağlık tehditlerinin ve söz konusu tarihsel periyotta yaygın olan genel sağlık problematiğinin, personel üzerindeki müessir tesirlerini devam ettirdiği söylenebilir.

3.8. Jandarma Bütçesi

Jandarma Genel Komutanlığı'nın mali yapısı, 1930'lu yılların ortalarında önemli kısıtlarla karşı karşıya kalmıştır. Teşkilatın bütçesi, Cumhuriyet döneminde ortalama 10 milyon lira seviyesinde seyretmesine rağmen, 1935 yılında 9.780.000 lira olarak gerçekleşmiş, 1936 yılında ise 9.000.000 liraya gerileyerek dikkat çekici bir düşüş göstermiştir. Bu bütçe daralması gelişim sürecindeki bir teşkilat için yetersiz görülmüştür (CBA, 01009241-306). Özellikle personel yetiştirme maliyetleri, bütçe üzerinde önemli bir baskı oluşturmuştur. Jandarma personelinin mesleki eğitimi ve göreve hazırlık sürecindeki iâşe giderlerinin aylık 40 lira olarak hesaplanması, mevcut bütçenin yaklaşık iki katına, 19 milyon liraya çıkarılması gerekliliğini ortaya koymuştur (CBA, 01009241-307).

Analiz edilen veriler, teşkilatın modernizasyon sürecinin finansal düzlemde kayda değer güçlüklerle karşı karşıya olduğunu ortaya koymaktadır. Bütçe tahsisindeki sınırlamalar, bir taraftan personel geliştirme potansiyelini kısıtlarken, diğer taraftan teşkilatın genel operasyonel verimliliğini olumsuz yönde etkilemiştir. Söz konusu dönemde gözlemlenen bütçe daralması, evvelce tetkik edilen fiziki altyapı, sağlık hizmetleri ve muhabere sistemlerinin iyileştirilmesine yönelik teşebbüsleri de sınırlandıran mühim bir etken olarak değerlendirilmektedir.

3.9. Asayiş ve Güvenlik

Türkiye'nin güvenlik ortamı, I. Dünya Savaşı ve Millî Mücadele'nin ardından ciddi bir dönüşüm geçirmiştir. Cumhuriyetin ilan edildiği dönemde, Anadolu'nun çeşitli bölgelerinde üç ila beş bin kişilik mevcuda sahip 80 civarında çetenin asayişi tehdit eden faaliyetleri kayıtlara geçmiştir. Türkiye'de bu dönemde hem kırsal hem de siyasi eşkıyalık faaliyetleri had safhadadır (Tekir, 2024, s. 247-249). Bu genel güvenlik sorunlarına ek olarak, Doğu bölgesinde patlak veren Şeyh Said İsyanı, Hoybun Cemiyeti'nin ayrılıkçı hareketleri ve müteakiben gelişen Ağrı İsyanı, özellikle Birinci Umumi Müfettişlik bölgesindeki devlet otoritesini sarsıcı etkiler yaratmıştır. 1920'li ve 1930'lu yıllarda kaydedilen eşkıyalık olaylarının coğrafi dağılımı incelendiğinde, vakaların büyük çoğunluğunun Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinde yoğunlaştığı görülmektedir. Bu bölge, Diyarbakır, Elâzığ, Urfa, Bitlis, Van, Hakkâri, Siirt ve Mardin vilayetlerini kapsamaktadır. Bölgedeki asayiş sorunlarının çözümü ve toplumsal düzenin tesisi amacıyla Birinci Umumi Müfettişlik teşkilatı oluşturulmuştur. Bölgedeki asayişsizliğin temel dinamikleri çok boyutlu bir karaktere sahiptir. Çete faaliyetlerinin yanı sıra, ayrılıkçı Kürt hareketlerinin yerel halkı silahlandırması ve merkezi otoriteye karşı eylemler düzenlemesi, güvenlik ortamını olumsuz etkileyen iç faktörler olarak öne çıkmaktadır. Dış faktörler açısından ise, Fransa'nın (Suriye üzerinden) Türkiye aleyhindeki gelişmelere verdiği destek ile İran ve İngiltere'nin (Irak üzerinden) sınır güvenliği konusunda gerekli tedbirleri almaktaki yetersizliği, bölgedeki asayişsizliğin uluslararası boyutunu oluşturmuştur (Zengin, 2018, s. 773).

Elde edilen veriler ışığında, Erken Cumhuriyet döneminde Doğu bölgesinde müşahade edilen güvenlik sorunlarının, iç dinamikler ve dış faktörlerin karşılıklı etkileşimi neticesinde süreklilik arz eden bir mahiyet kazandığı söylenebilir. Birinci Umumi Müfettişliğin teşekkülü, söz konusu çok katmanlı güvenlik sorunlarına karşı merkezi otoritenin sergilediği profesyonel bir reaksiyonu temsil etmektedir.

1934-1936 dönemi istatistikî verileri, bölgedeki asayiş olaylarının

geçmiş dönemlere kıyasla azalma eğilimi gösterdiğini ortaya koymaktadır. Bununla birlikte, genel iyileşme trendine rağmen, bazı spesifik suç kategorilerinde artış gözlemlenmiştir. Özellikle kız kaçırma vakalarındaki artış, toplumsal yapıdaki evlilik süreçlerinde yaşanan zorluklarla ilişkilendirilmiştir. Siirt bölgesinde gözlemlenen soygun olaylarındaki artışın temel nedeni, Sason olayları sonrasında bölgeden tahliye edilen 3.500 kişilik nüfusun önemli bir bölümünün bölge dışına çıkarılmayarak civara yerleştirilmesi ve bazı unsurların bölgenin sarp coğrafyasında saklanması olarak değerlendirilmiştir. Bu durumu tetikleyen bir diğer faktör, yerel halkın sarp arazilerde gizlenen kişilere sağladığı lojistik destek olmuştur. Diyarbakır'daki asayiş olaylarının artışında ise çok boyutlu faktörlerin etkili olduğu görülmektedir. Bölgenin zorlu coğrafi yapısı, güvenlik teşkilatının operasyonel etkinliğindeki kısıtlar ve özellikle sınır bölgelerine yerleşen Ermeni, Kürt, Asuri toplulukları ile Yüzellilikler olarak bilinen grupların varlığı, güvenlik ortamını olumsuz etkilemiştir. Bu durumu daha da karmaşık hale getiren unsur, Suriye'deki Fransız yönetiminin bu gruplara sağladığı himaye olarak ifade edilebilir (CBA, 01009241-300).

1934-1936 yılları arasındaki periyotta doğu vilayetlerinde genel itibarıyla asayişin ıslah olduğu gözlemlenmekle birlikte, mahalli dinamikler, demografik hareketlilikler ve uluslararası konjonktürün tesiriyle bazı müfettişlik mntıkalarında ve suç tiplerinde yükseliş görülmektedir.

1934 yılında faaliyete geçen İkinci Umumi Müfettişlik, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ ve Çanakkale illerini kapsayan bir idari yapılanma olarak teşkil edilmiştir (Taş, 1997, s. 92). Bu bölge, Birinci Umumi Müfettişlik bölgesinden farklı olarak, emniyet ve asayiş sorunlarının minimal düzeyde seyrettiği, görece istikrarlı bir coğrafyayı temsil etmektedir. Bu karakteristiği nedeniyle, bölgede güvenlik odaklı tedbirlerden ziyade kalkınma öncelikli politikalar benimsenmiştir (Taş, 1997, s. 95). Bölgedeki Pomak nüfusunun demografik yapısı ve toplumsal entegrasyonu, güvenlik açısından risk oluşturmayacak düzeyde değerlendirilmiştir (CBA, 01009241-301). Bölgedeki asayiş istatistikleri incelendiğinde, vakaların ağırlıklı olarak ekonomik nitelikli suçlar, özellikle kaçakçılık faaliyetleri etrafında yoğunlaştığı görülmektedir. Bu kapsamda, Çanakkale'de 626 inhisar kaçakçısı, Edirne'de 150 gümrük ve 1.172 inhisar kaçakçısı, Tekirdağ'da ise 476 kaçakçı yakalanmıştır. Edirne'deki kaçakçılık faaliyetlerinin niteliği incelendiğinde, konyak ve mendil gibi düşük değerli malların ön plana çıktığı görülmektedir. Kırklareli'nde ise dört buçuk yıllık süre zarfında 82 gümrük ve 127 inhisar kaçakçısının yakalandığı kayıtlara geçmiştir (CBA, 01009241-157).

Üçüncü Umumi Müfettişlik, Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon ve Ağrı illerini kapsayan geniş bir idari yapılanma olarak teşkil edilmiş ve ilk müfettişlik görevine Erzurum Valisi Tahsin Uzer atanmıştır (Taş, 1997, s. 110). Müfettişliğin 1936 yılı kayıtlarına göre, sekiz vilayeti kapsayan bölgenin toplam nüfusu 1.900.000 olarak tespit edilmiştir (CBA, 01009241-82). Demografik yapının oluşumunda doğal nüfus artışından ziyade, Erivan ve İran'dan gerçekleşen göç hareketlerinin etkili olduğu görülmektedir (CBA, 01009241-83). Kürt nüfusunun coğrafi dağılımı açısından, Kağızman ve Kars çevresi ile Karaköse Beyazıt bölgesi öne çıkmaktadır. Eleşkirt'in demografik dönüşümü ise tarihsel bir kırılma noktasını temsil etmektedir. 93 Harbi'ne kadar Türk nüfusun ve Türkçe'nin baskın olduğu bölgede, Hamidiye alayları teşkilatının kurulmasıyla birlikte Kürt nüfusunun yerleşimi ivme kazanmıştır (CBA, 01009241-84). Dönemin demografik verileri, Kağızman'da %73, Ağrı'da ise %69 oranında Kürt nüfusunun varlığını ortaya koymaktadır. Bu demografik yapıyı dengelemek amacıyla çeşitli politika önerileri geliştirilmiştir. Bu kapsamda, söz konusu nüfusun bir kısmının bölgede tutulması, bir kısmının ise batı bölgelerine yönlendirilmesi planlanmıştır (CBA, 01009241-86).

Üçüncü Umumi Müfettişlik bölgesinde 1930'ların ortalarında güvenlik sorunları üç ana başlık altında değerlendirilebilir: eşkıyalık faaliyetleri, kan davaları ve sınır güvenliği meseleleri. Eşkıyalık faaliyetleri kapsamında, özellikle Şorikli Hasan ve Taşkesenli Hüseyin'in eylemleri dikkat çekici boyutlara ulaşmıştır. Bu çetelerin faaliyetleri sonucunda sekiz jandarma personeli ve bir nahiye müdürünün şehit edilmesi, bölgedeki güvenlik durumunun ciddiyetini ortaya koymaktadır. Ayrıca, Hasankale hapishanesinden firar eden Ali Mendiloğlu Tevfik, Elmalı nahiyesindeki Hamit ve çetesi ile Tortum ve Oltu bölgesinde faaliyet gösteren Abdullah çetesi de bölge güvenliğini tehdit eden diğer unsurlar olarak kayıtlara geçmiştir. Bu güvenlik sorunlarıyla mücadelede, yerel yönetimlerin yetersiz kalması üzerine, her vilayetten 40-50 kişilik piyade ve süvari jandarma birliklerinin toplanmasıyla merkezi bir güvenlik operasyonu düzenlenmiştir. Dahiliye Vekâleti'nin maddi ve lojistik desteğiyle yürütülen bu kapsamlı operasyon, bir buçuk ay gibi kısa bir sürede başarıya ulaşmış ve bölgedeki çete faaliyetleri sonlandırılmıştır (CBA, 01009241-83). Bununla birlikte, özellikle Erivan'da yayımlanan basın organlarının Kürt unsurları devlete karşı kışkırtıcı bir yayın politikası izlediği tespit edilmiştir (CBA, 01009241-84). Bölgenin Karadeniz sahil kesiminde ise kan davası vakaları öne çıkmıştır (CBA, 01009241-83). Bu sosyal sorunu çözmek amacıyla, kan davası güden ailelerin farklı bölgelere nakledilmesi gibi önleyici tedbirler uygulanmıştır (CBA, 01009241-84). Kaçakçılık faaliyetleri açısından bölge, diğer

müfettişlik bölgelerine kıyasla daha az sorunlu bir profil çizmiştir. Bu durumda, özellikle Sovyet Rusya'nın sınır güvenliği konusundaki sıkı tedbirlerinin etkili olduğu değerlendirilmektedir. Tespit edilen sınırlı sayıdaki kaçakçılık vakası, genellikle göç hareketleri esnasında gerçekleştirilen küçük çaplı eşya kaçakçılığı şeklinde olmuştur. İran sınırında da benzer şekilde sınırlı sayıda vaka yaşanmış, İran hükümeti de bu konuda önleyici tedbirler alma yoluna gitmiştir (CBA, 01009241-85).

Üçüncü Umumi Müfettişliğin kuruluş öncesi ve sonrası döneminin karşılaştırmalı analizi, bölgedeki güvenlik durumunda yaşanan olumlu dönüşümü açık bir şekilde ortaya koymaktadır. Müfettişlik öncesi dönemde, Kars-Eleşkirt hattında yaygın bir şekilde görülen köy ve ev basma vakaları, yol kesme hadiseleri ile Hınıs ve Hasankale bölgelerindeki eşkıyalık faaliyetleri, bölgenin temel güvenlik sorunlarını oluşturmuştur.

Müfettişliğin kurulmasıyla birlikte uygulanan sistematik güvenlik politikaları ve koordineli operasyonlar neticesinde eşkıyalık faaliyetleri büyük ölçüde bastırılmış, çete yapılanmaları etkisiz hale getirilmiş ve bölgede genel anlamda asayiş ve huzur ortamı tesis edilmiştir. Karadeniz sahil şeridinde kronikleşmiş bir sorun olarak varlığını sürdüren kan davaları konusunda da müfettişlik tarafından geliştirilen önleyici tedbirlerin uygulamaya konulduğu ve bu sorunun da çözüme kavuşturulmasının hedeflendiği belirtilmiştir (CBA, 01009241-301).

Dördüncü Umumi Müfettişliğin teşkilinin temel gayesi, bölgede hâkim olan geleneksel aşiret yapısının dönüştürülmesi ve Cumhuriyet ilkelerinin bölgeye nüfuz etmesinin sağlanması olarak belirlenmiştir (Toparlak, 2016, s. 222). Müfettişliğin kuruluşuna dair hazırlanan kararnamede, özellikle Bingöl ve Tunceli bölgelerine yapılan vurgu, asayiş meselesinin öncelikli hedef olarak belirlendiğini göstermektedir. Bu kapsamda, bilhassa geleneksel aşiret yapısının güçlü olduğu Tunceli bölgesinde meydana gelen hadiseler, merkezi yönetimin endişe kaynaklarından birini teşkil etmiştir. Bölgenin zorlu coğrafi yapısı ve ulaşım güçlükleri, yaşanan ayaklanmalarla birleşince, devlet otoritesinin tesisi sürecini zorlaştırmış ve uzun vadeli çözüm arayışlarını gerekli kılmıştır (Tokaş, 2021, s.141).

1936 yılında yapılan idari düzenleme ile Dördüncü Umumi Müfettişliğin yetki alanı, Bingöl Vilayeti ile birlikte Muş ve Erzincan Vilayetlerinin belirli kazalarını kapsayacak şekilde yeniden yapılandırılmıştır. Demografik açıdan incelendiğinde, bölgenin belirgin özelliği Kürt nüfusun yoğunluğudur (CBA, 01009241-88). Müfettişlik bölgesindeki toplam nüfus

350.826 olarak kayıtlara geçmiş olup, bu nüfusun 198.508'ini Kürt unsurlar, 107.965'ini ise Türk nüfus oluşturmaktadır (CBA, 01009241-302).

Bölgedeki asayiş sorunlarının analizi yapıldığında, komşu vilayetlerden (Erzincan, Erzurum, Sivas) gelen ve çeşitli suçlara karıştığı iddia edilen kişilerin aşiret reislerinin himayesine sığındıkları görülmektedir. Bu bireyler zamanla yerel dili benimseyerek ve silahlı gruplara dahil olarak aşiret sisteminin bir parçası haline gelmişlerdir. Bu durum, merkezi yönetimle olan ilişkilerde çeşitli gerilimlere sebep olmuştur (CBA, 01009241-88).

Bölgedeki güvenlik sorunları tipolojik olarak incelendiğinde; kamu binalarına saldırılar, meskûn mahal baskınları, yağma olayları, cinayetler, kadına yönelik şiddet vakaları ve mülki idare amirlerinin görevlerini engelleyici eylemler olarak kayıtlara geçmiştir. Merkezi yönetim, bu durum karşısında bölgede otorite tesisine yönelik idari tedbirler alma yoluna gitmiştir. Bu kapsamda, iki üst düzey askerî yetkili görevlendirilerek aşiret liderlerinin ve onlarla iş birliği içerisinde bulunanların ya idam cezasına çarptırılması ya da zorunlu iskâna tabi tutulması planlanmıştır. Ancak bu tedbirlerin gündeme gelmesiyle birlikte, söz konusu grupların organize bir direniş hareketi başlattıkları kaydedilmiştir (CBA, 01009241-90).

Türkiye Cumhuriyeti'nin erken dönem modernleşme sürecinde önemli bir dönüm noktasını teşkil eden Dersim meselesi, 1930'lu yılların ortalarında köklü bir dönüşüm geçirmiştir. O döneme kadar merkezi otoritenin tam anlamıyla tesis edilemediği ve çeşitli asayiş sorunlarıyla anılan bölge, dönemin Başbakanı İsmet İnönü'nün öncülüğünde alınan kapsamlı tedbirler neticesinde devlet kontrolüne alınmıştır (CBA, 01009241-301).

Bölgenin kendine özgü sorunlarının temelinde çeşitli faktörler yatmaktadır: zorlu coğrafi koşullar, engebeli arazi yapısı, ekonomik yetersizlikler ve altyapı eksikliği gibi. Ancak uygulanan sistemli idari politikalar sonucunda bölgede kayda değer bir istikrar sağlanmıştır. 1936 yılı istatistiklerine göre, daha önce sıklıkla rastlanan köy ve karakol baskınları, mesken saldırıları ve yol kesme gibi asayiş olaylarında ciddi bir düşüş gözlemlenmiştir. Bu olumlu gelişmeler neticesinde, yerel halkın devlet kurumlarına olan güven düzeyinde de gözle görülür bir artış kaydedilmiş, bölgede yaklaşık yüzde doksan dokuz oranında asayiş ve düzen tesis edilmiştir (CBA, 01009241-302).

Umumi müfettişlik bölgelerindeki asayiş ve güvenlik durumuna ilişkin tablo aşağıda sunulmuştur.¹

¹ Veriler 1936 yılı Umumi Müfettişler toplantı tutanaklarına göre hazırlanmıştır.

Tablo. 1. Umumi Müfettişlik Bölgelerinde Yaşanan Asayiş ve Güvenlik Sorunları

Umumi Müfettişlik Bölgesi	Kapsadığı Bölge	Asayiş ve Güvenlik Sorunları
1. Umumi Müfettişlik	Diyarbakır, Elazığ, Urfa, Bitlis, Hakkâri, Siirt, Mardin	Eşkıyalık, çete faaliyetleri, ayrılıkçı Kürt hareketleri, kız kaçırma, soygun.
2. Umumi Müfettişlik	Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale	Kaçakçılık.
3. Umumi Müfettişlik	Erzurum, Kars, Gümüşhane, Çoruh, Erzincan, Trabzon, Ağrı	Eşkıyalık, kan davaları, kaçakçılık, sınır güvenliği sorunları, köy ve ev baskınları, yol kesme.
4. Umumi Müfettişlik	Bingöl, Tunceli, Muş ve Erzincan Vilayetinin belirli kazaları	Aşiretlerin devlet yönetimine karşı yürüttüğü faaliyetler, kamu binalarına saldırılar, köy ve karakol baskınları, yağma olayları, cinayetler, kadına yönelik şiddet vakaları ve mülki idare amirlerinin görevlerini engelleyici eylemler.

Sonuç olarak jandarmanın asayiş ve güvenlik açısından gösterdiği başarılar devletin gücünü ispatlaması bakımından büyük önem taşımaktaydı. Özellikle bu dönemde kısıtlı sayıdaki personeline rağmen sabit ve seyyar birlikleri ile zorlu şartlar altında mücadelesini sonuna kadar devam ettirmiş olan Jandarma Teşkilatı'nın akla ilk gelen güç olması ona farklı bir kimlik kazandırmıştır (Göktürk Çetinkaya, 2020, s. 986). Dolayısıyla jandarma devletin gücünün tesis edilmesi bakımından özellikle kırsal bölgelerdeki asayiş sağlamaya, suçla ve ayrılıkçı faaliyetlerle mücadele etmek gibi kritik görevleri üstlenerek, devletin toplum içindeki otoritesini ve güvenliğini pekiştirmiştir.

3. DEĞERLENDİRME VE SONUÇ

Erken Cumhuriyet döneminde Jandarma Teşkilatı'nın modernleşme süreci, Türkiye Cumhuriyeti'nin modern devlet inşası çabalarının önemli bir parçasını oluşturmuştur. 1923-1938 yılları arasında gerçekleştirilen reform girişimleri, teşkilatın hem yapısal hem de işlevsel dönüşümünü hedeflemiştir. Bu süreçte, Osmanlı'dan devralınan kurumsal mirasın yeniden yapılandırılması ve çağdaş güvenlik ihtiyaçlarına cevap verebilecek profesyonel bir teşkilat oluşturulması amaçlanmıştır.

Modernleşme çabaları kapsamında, personel eğitimi, teknik donanım ve örgütsel yapılanma alanlarında önemli adımlar atılmıştır. Özellikle subay ve astsubay eğitiminde standardizasyona gidilmesi, modern silah ve teçhizat tedariki ile karakol ağının ülke sathında yaygınlaştırılması gibi uygulamalar, teşkilatın profesyonelleşmesine katkı sağlamıştır. Bununla birlikte, dönemin ekonomik kısıtları, bütçe yetersizlikleri ve nitelikli personel eksikliği gibi faktörler, modernleşme sürecinin hızını ve kapsamını olumsuz yönde etkilemiştir.

Teşkilatın asayiş ve güvenlik alanındaki performansı incelendiğinde, özellikle kırsal bölgelerde devlet otoritesinin tesisinde önemli başarılar elde edildiği görülmektedir. Cumhuriyet'in temel değerlerinin ve hukuk düzeninin yerleşmesinde, jandarmanın üstlendiği rol kritik önem taşımıştır. Modernleşme sürecinin bir diğer önemli sonucu, teşkilatın sivil yönetimle olan ilişkilerinin yeniden tanımlanması ve demokratik kontrol mekanizmalarının geliştirilmesi olmuştur.

Bu dönemde atılan temeller, günümüz Jandarma Teşkilatı'nın kurumsal kimliğinin ve profesyonel standartlarının şekillenmesinde belirleyici olmuştur. Erken Cumhuriyet dönemindeki modernleşme deneyimi, güvenlik kurumlarının dönüşümü açısından önemli dersler sunmakta ve güncel reform tartışmalarına ışık tutmaktadır. Gelecek araştırmalarda, bu tarihsel sürecin farklı boyutlarının, özellikle uluslararası karşılaştırmalar ve kurumsal öğrenme perspektifinden ele alınması, literatüre değerli katkılar sağlayacaktır.

4. SUMMARY

This study examines the institutional structure of the Gendarmerie Organization during the establishment period of the Modern Republic of Turkey, its critical role in maintaining public order and the institutional transformation of the gendarmerie in this process. In the light of archival documents, the role and contribution of the Gendarmerie Organization in establishing order and security, especially in the provinces, is discussed.

Following the proclamation of the Republic, a comprehensive reform process was initiated in the Gendarmerie Organization as in other public institutions in the modernization process. Gendarmerie Law No. 1706, which entered into force in 1930, laid the foundations for the legal status of the organization that has lasted until today.

The year 1935 represents an important milestone in the professionalization process of the organization. In this period, the name of the

organization was re-designated as ‘Gendarmerie General Command’ within the scope of the reforms carried out.

In the early Republican period, the Gendarmerie Organization faced four main problems. These problems can be expressed as the lack of qualified officers, the inadequacy of the weapon inventory in terms of quality and quantity, the dysfunctional state of physical facilities such as police stations, and the limited budgetary resources of the organization. These problems emerged as important limiting factors in the implementation of the security policies of the period. The insufficiency in the number and quality of personnel is particularly noteworthy. This situation necessitated the recruitment of personnel from the army from time to time. Another problem in this period was the harsh physical and working conditions and inadequate equipment and clothing that gendarmerie personnel were exposed to. A comprehensive reform package was developed to address these problems and steps were taken to increase the operational effectiveness of the organization, improve personnel welfare and accelerate professionalization.

By 1936, the Gendarmerie Organization was divided into six inspectorate districts in line with geographical and operational requirements. These districts were structured as Diyarbakır, Erzurum, Seyhan, Ankara, İzmir and İstanbul.

In this period, in addition to ‘fixed gendarmerie’ units, ‘mobile gendarmerie’ units with high mobile intervention capability and deployed in strategically important regions were formed. These units were kept in a state of readiness to intervene rapidly against possible public order incidents.

On the other hand, the Gendarmerie Organization was founded on a multi-dimensional training approach. Necessary efforts have been made to ensure that gendarmerie personnel are highly equipped, and priority has been given to equipping them with technical, tactical and strategic competencies.

When we look at the weapon inventory of the organization, it is recorded that a large part of it was not functional during this period. For this reason, an effective weapon renewal program was initiated as part of the modernization of the organization.

Another issue that the organization attached importance to during this period was communication systems. In order to ensure effective communication between police stations, priority was given to the development of telephone infrastructure, and a 47,000-kilometer telephone network was established.

In the Early Republican Era, it was observed that most of the police station buildings were not capable of meeting the needs, and therefore the need for renovation came to the fore. With a budget of 60,000 liras in the 1935 fiscal year, a limited number of new police station buildings were constructed and improvements were made at different points.

When we look at the health services of the Gendarmerie Organization, we see that efforts were made to strengthen the health infrastructure and new hospitals were opened for this purpose. The main health problem of the period was epidemics.

The financial structure of the Gendarmerie General Command faced serious constraints during this period. Financial difficulties negatively affected the development of qualified personnel, operational efficiency, physical infrastructure, health services and communication systems.

Both internal and external factors had an impact on public order and security in the Early Republican Period. Internal factors include banditry and gang activities especially in the First General Inspectorate region, as well as the arming of the local population by separatist Kurdish movements and actions against the administration. External factors were France's support for the developments against Turkey and the inability of Iran and Britain to take the necessary measures for border security. In addition, blood feuds, kidnappings, robberies, smuggling, raids on villages and houses, and roadblocks constituted the main security and public order problems in the general inspectorate regions. As a result of the activities carried out by the gendarmerie in these regions, an atmosphere of peace was created and a significant degree of order and order was established.

In conclusion, the existence of the Gendarmerie Organization has a critical importance in ensuring internal security and combating crimes in the country. With the strong modernization process initiated in the Republican era, the Gendarmerie Organization has carried out activities in many areas such as health, police station buildings, finance, education, public order and security, and has made significant contributions to the maintenance of social order.

5. KAYNAKLAR

Arşiv Kaynakları

Cumhuriyet Arşivi

Araştırma ve İnceleme Eserleri

Atlı, C. (2020). Tek parti döneminde Jandarma Teşkilatı'nın durumu (1923-1946). *MANAS Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 9 (3), 1897-1912.

- Cihan, H. (2015). *Kuruluşundan Cumhuriyet'in ilk yıllarına geçen süreçte jandarma okulları*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Ankara Üniversitesi, Ankara.
- Demircioğlu, İ.H., Demircioğlu, E., Güven, O. ve Kayıcı, K. Ö. (2023). Türk Jandarma Teşkilatı'nda hukuk eğitiminin tarihsel gelişimi. *Atatürk Araştırma Merkezi Dergisi*, 107, 1-38.
- Göktürk Çetinkaya, S. (2020). Umum Jandarma Kumandanlığı'nın tarihi gelişimi ve değişimi (1919-1939). *Ahi Evran Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 6 (3), 974-990.
- Jandarma Genel Komutanlığı Tarihi*. (2002). Ahmet Çermeli, Halil Atabey, (1. Baskı). Ankara.
- Resmî Gazete, "Jandarma Kanunu", Sayı: 1526, Kanun No: 1706, 22.06.1930.
- T.C. Resmî Gazete, 22.06.1930, sayı: 1499.
- Taş, S. (1997). *Umumi müfettişlikler*. Yayınlanmamış yüksek lisans tezi, Eskişehir Anadolu Üniversitesi, Eskişehir.
- Tekir, S. (2020). *Osmanlıdan Cumhuriyete jandarma kuruluş, teşkilat ve mücadele (1903-1938)*. İstanbul: Timaş.
- Tekir, S. (2024). Yol Kesiciler ve Kanunsuzlar: Türkiye'de Kırsal ve Siyasi Eşkıyalıkla Mücadele (1923-1938). *Turcology Research*, 81, 513-524.
- Tokaş, P. (2021). Dördüncü Umumi Müfettişliğin asayiş faaliyetleri. *Lambert academic*, 138-156.
- Toparlak, B. (2016). Türkiye Cumhuriyeti'nde Dördüncü Umumi Müfettişliğin sosyo-ekonomik ve kültürel faaliyetleri. *Akademik Bakış Dergisi*, 53, 222-238.
- Türkmen, Z. (2020). Jandarma. *TDV İslâm Ansiklopedisi*, EK-1, 689-691.
- Zengin, E. (2018). Osmanlı'dan günümüze Diyarbakır. İ. Özcoşar, A. Karakaş, M. Öztürk ve Z. Polat (Ed.). *Birinci Umumi Müfettişlik Bölgesi'nde asayişsizlik ve asayiş sağlama faaliyetleri (1927-1952)* (1. Baskı, ss. 773-793). İstanbul.

Çatışma beyanı: Bu çalışma ile ilgili taraf olabilecek herhangi bir kişi ya da kurum ile finansal ilişkilerimizin bulunmadığını dolayısıyla herhangi bir çıkar çatışmasının olmadığını beyan ederiz

Destek ve teşekkür: Çalışmada herhangi bir kurum ya da kuruluştan destek alınmamıştır.

Katkı Oranı Beyanı: Doç. Dr. Süleyman TEKİR %50 ve doktora öğrencisi Eda ŞAHİN % 50'dir.